

11. Loets, Adrian Jacob, LL.B (2011). Protection of the environment in times of armed conflict under international law. LL.M. in Natural Resources Law and International Environmental Law.- Sigillum Universitatis Islandiae.
12. Armed conflict and environmental damage / U C Jha. - New Delhi : Vij, 2014. - XII, 362p.

УДК 340.11:504.062:639.1

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ МИСЛИВСЬКИХ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ: ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Данилюк Л.Р.

(аспірантка третього року навчання без відриву від виробництва кафедри цивільного права Юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»)

Анотація. У статті досліджуються поняття та особливості правового режиму мисливських природних ресурсів. Автор розглядає теоретико-правові підходи до розуміння категорії «правовий режим». Відповідно до цього, пропонує визначення «правовий режим мисливських природних ресурсів», виділяє його загальні та особливі ознаки, характеризує їх.

Ключові слова: правовий режим; мисливські природні ресурси; мисливство.

The legal regime of natral resources for hunting: concept and features

Topicality. Ukraine's legislation contains a large number of regulations governing the legal use of certain natural resources. Given the characteristics of the latter, in fact, for each of them established a special legal regime. Preferably, defined by a special act or codified law. But mostly it concerns a major natural objects (land, minerals, forests, water, fauna, flora, air) and their resources. However, there are natural resources special legal regime which provides several laws, regulations. Among them, natural resources for hunting.

Goal of this article is a description of approaches to understanding the category of «legal regime» in the theory of law, the definition of «legal regime of natural resources for hunting», justify its general and special features.

The presentation of the main problems. Features of the legal regime of natural resources for hunting due to the peculiarities of the concept of «natural resources for hunting», kinds of natural resources for hunting, the ratio of the notion of «natural resources for hunting» with the concepts of wildlife, fauna, place of natural resources for hunting among the components of animals the world in a special (legal) sense, features of natural resources for hunting as objects of environmental law.

Conclusions. The legal regime of natural resources for hunting advisable understood as established by the law regulating relations order of protection, use and reproduction of natural resources for hunting. It is characterized by both general and special features. Among the common features are the following: 1) its meaning is to establish order regulating certain spheres of social relations; 2) it is implemented through the mechanism of regulation; 3) defines the legal regime of the special features of social relations; 4) its implementation is provided under special legal regulations. Special features of the legal regime of natural resources for hunting are: 1) large number of special regulatory legal acts that regulate and set it; 2) special object of regulation; 3) establish a special purpose; 4) specific structure; 5) nature of the content; 6) combination of the content of the various legal means.

Keywords: legal regime; natural resources for hunting; hunting.

Постановка проблеми. Законодавство України містить велику кількість нормативно-правових актів, які регулюють правовідносини використання тих чи інших природних ресурсів. З урахуванням особливостей останніх, фактично, щодо кожних з них встановлено особливий правовий режим. Переважно він визначений спеціальним кодифікованим актом або законом. Проте, здебільшого це стосується традиційних природних об'єктів (землі, надра, ліси, води, тваринний, рослинний світ, атмосферне повітря) та їх ресурсів. Натомість, сьогодні виокремлюються природні ресурси, що характеризуються уніфікованим спеціальним правовим режимом, передбаченим декількома законами, підзаконними актами. Серед них – мисливські природні ресурси.

Особливі характеристики правового режиму мисливських природних ресурсів зумовлені особливостями самого поняття «мисливські природні ресурси», видами мисливських природних ресурсів, співвідношенням поняття «мисливські природні ресурси» із поняттями тваринного світу, об'єктів тваринного світу, місцем мисливських природних ресурсів серед компонентів об'єктів тваринного світу у спеціальному

(правовому) розумінні, особливостями мисливських природних ресурсів як об'єктів екологічного права.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Правовий режим мисливських природних ресурсів не є достатньо дослідженим на науковому рівні. Більшість вчених або зосереджувалися на особливостях правового режиму інших природних ресурсів, зокрема такі як Р. С. Кірін, І. О. Костяшкін, Л. Д. Нечипорук, І. Л. Радик, П. В. Тихий, С. М. Шершун та інші, або ж вивчали тільки деякі питання, які обумовлюють специфіку правового режиму мисливських природних ресурсів, як наприклад, Н. Р. Кобецька, В. М. Краєва, В. В. Овдієнко, В. В. Семків, О. О. Томин, В. С. Шахов, І. С. Шахрай та інші.

Завданнями статті є характеристика підходів до розуміння категорії «правовий режим» в теорії права, визначення поняття «правовий режим мисливських природних ресурсів», обґрунтування його загальних та особливих ознак.

Виклад основного матеріалу. У процесі дослідження особливостей правового режиму мисливських природних ресурсів першочергово потрібно визначити суть категорії «правовий режим». З цього приводу в теорії права виділяють декілька основних підходів. Зокрема, правовий режим можна розглядати як: 1) різновид соціального режиму, головна особливість якого полягає в тому, що у будь-якому разі він встановлюється, змінюється, припиняється та забезпечується правом; 2) порядок регулювання, виражений у комплексі правових засобів, що характеризують особливе поєднання взаємодіючих дозволів, заборон, а також позитивних зобов'язань і створюють особливу спрямованість регулювання; 3) своєрідного роду збільшений блок у загальному арсеналі правового інструментарію, що з'єднує в єдину конструкцію певний комплекс правових засобів [1, с. 28-29]. Разом з цим, більшість науковців правовий режим визначають не інакше як особливий порядок правового регулювання певної сфери суспільних відносин.

Важливо зауважити, що категорію «правовий режим» не можна ототожнювати з поняттям «механізм правового регулювання», оскільки перший реалізується через механізм правового регулювання, що являє собою загальний порядок, процес дії права, та виступає змістовною характеристикою його елементів [2, с. 7].

Поряд із загальнотеоретичними, базовими підходами до розуміння правового режиму в теорії права, відповідне поняття часто зустрічається в різних галузях права. Наприклад, у цивільному (правовий режим майна), екологічному (правовий режим земель, надр, вод, рослинного, тваринного світу, екологічної мережі, зон надзвичайних екологічних ситуацій, поводження з відходами), земельному (правовий режим земель), господарському (правовий режим майна суб'єктів господарювання), адміністративному та в інших галузях права.

Під правовим режимом в екологічному праві слід розуміти встановлений нормами права порядок регулювання відносин охорони, використання та відтворення природних об'єктів та їх ресурсів. Відповідно, правовий режим мисливських природних ресурсів – це встановлений нормами права порядок регулювання відносин охорони, використання та відтворення мисливських природних ресурсів.

В контексті вивчення сутності правового режиму важливим є виділення його ознак. Ми абсолютно підтримуємо думку В. І. Андрейцева, що правові режими кожних конкретних природних ресурсів мають загальні та особливі ознаки з точки

зору їх можливого використання, або використання належних їм властивостей для задоволення багатогранних потреб фізичних та юридичних осіб [3, с. 229].

Відтак, для правового режиму мисливських природних ресурсів також характерні як загальні, так і особливі ознаки. Серед загальних рис можна виділити наступні: 1) його зміст зводиться до встановлення порядку регулювання певної сфери суспільних відносин; 2) він реалізується через механізм правового регулювання; 3) правовий режим визначає особливості відповідних суспільних відносин; 4) його реалізація забезпечується на підставі спеціальних нормативно-правових актів. Особливі ознаки правового режиму мисливських природних ресурсів пропонуємо розглянути далі.

1. Для правового режиму мисливських природних ресурсів, який, як і правові режими інших природних ресурсів, закріплюється нормами екологічного права, характерною є відсутність єдиного нормативно-правового акту, яким би регулювався відповідний режим. Натомість, наявна велика кількість спеціальних нормативно-правових актів (законів, наказів, порядків, положень, інструкцій тощо), які в своїй сукупності визначають порядок регулювання відповідних відносин. Зокрема, Закони України: «Про тваринний світ», «Про мисливське господарство та полювання», «Про захист тварин від жорстокого поводження», «Про ветеринарну медицину»; накази: Міністерства охорони навколишнього природного середовища України «Про затвердження Порядку утримання та розведення диких тварин, які перебувають у стані неволі або в напіввільних умовах» від 30 вересня 2010 року № 429, Міністерства лісового господарства України «Про затвердження Типового договору про умови ведення мисливського господарства» від 12 грудня 1996 року № 153, Державного комітету лісового господарства України «Про затвердження Порядку проведення упорядкування мисливських угідь» від 21 червня 2001 року № 56, «Про затвердження Порядку визначення територій для охорони та відтворення мисливських тварин (відтворювальних ділянок)» від 22 січня 2004 року № 4, «Про затвердження Такс для обчислення розміру відшкодування збитків, завданих унаслідок порушення законодавства в галузі мисливського господарства та полювання (крім видів, занесених до Червоної книги України)» від 18 липня 2007 року № 332/262.

2. Особливий об'єкт регулювання, а саме мисливські природні ресурси. На нашу думку, саме у зв'язку із особливостями мисливських природних ресурсів як об'єктів екологічного права, видами ресурсів, які охоплюються цим поняттям, і виникає потреба у виокремленні цього виду природних ресурсів і в спеціальному дослідженні їх правового режиму.

Так, під мисливськими природними ресурсами ми розуміємо мисливські тварини, вольєрну дичину, підсадну дичину, продукти їхньої життєдіяльності, які знаходяться в межах мисливських угідь, продукцію полювання, яка має еколого-правовий режим, які використовуються або можуть бути використанні в процесі ведення мисливського господарства (зокрема, в частині їх охорони, використання та відтворення, розвитку мисливського собаківництва, з урахуванням обмежень визначених законодавством) [4, с. 180]. Відповідно, видами мисливських природних ресурсів є: 1) мисливські тварини; 2) вольєрна дичина; 3) підсадна дичина; 4) продукти їхньої життєдіяльності, які знаходяться в межах мисливських угідь; 5) продукція полювання, яка має еколого-правовий режим.

Зважаючи на існуючу в теорії екологічного права характеристику підходів до розуміння понять «тваринний світ», «об'єкти тваринного світу», «тварини», «дикі тварини», «мисливські тварини», «мисливські природні ресурси», ми приходимо до висновку, що останнє є ширшим, ніж поняття «тварини», «дикі тварини» та «мисливські тварини», в тому сенсі, що воно охоплює також й деякі інші елементи, які входять до об'єктів тваринного світу у спеціальному (правовому) розумінні. Однак, одночасно, воно є вужчим ніж «об'єкти тваринного світу» як у загальному (біологічному), так і у спеціальному (правовому) розумінні, бо включає в себе тільки ті об'єкти тваринного світу у спеціальному (правовому) розумінні, що використовуються або можуть бути використанні в процесі ведення мисливського господарства.

Щодо особливостей мисливських природних ресурсів як об'єктів екологічного права, то першочергово слід визначити ознаки, якими наділені усі природні ресурси. Зокрема, В. І. Андрейцев виділяє наступні ознаки, що характеризують природні ресурси, як відносно самостійні об'єкти нормативно-правового регулювання: 1. Природні блага та об'єкти, які мають певні споживчі якості – екологічні, економічні, життєвозабезпечувальні, захисні, санітарно-гігієнічні, лікувально-оздоровчі, рекреаційні тощо. 2. Поширення цих природних благ та об'єктів в межах території України, вільній (морській) економічній зоні, континентальному шельфі. 3. Приналежність їх на

юридичному титулі Українському народу, державі, територіальним громадам, в окремих випадках фізичним та юридичним особам в залежності від загальнодержавного або місцевого значення. 4. Використання природних ресурсів здійснюється на праві власності, праві загального або спеціального використання. 5. Мета використання – задоволення різноманітних потреб людини, держави, інших осіб [3, с. 228].

Мисливські природні ресурси, як і будь-які інші природні ресурси, характеризуються загальними ознаками, які властиві для всіх природних ресурсів та, в цей же час, мають свої особливості. Особливостями мисливських природних ресурсів як об'єктів екологічного права є: 1) деякі споживчі якості притаманні для мисливських природних ресурсів не в такій мірі як іншим природним ресурсам (людина може задовольняти свої інтереси та потреби без використання або з мінімальним використанням мисливських природних ресурсів, тоді коли без таких природних ресурсів як природні запаси води, запаси деревини, корисні копалини благополучне життя, та й саме існування людини ставиться під сумнів); 2) мисливські природні ресурси є обмеженими в просторі межами мисливських угідь (за винятком продукції полювання, яка має еколого-правовий режим); 3) мисливські природні ресурси використовуються або можуть бути використанні в процесі ведення мисливського господарства (зокрема, в частині їх охорони, використання та відтворення, розвитку мисливського собаківництва, з урахуванням обмежень визначених законодавством).

3. Метою встановлення правового режиму мисливських природних ресурсів є забезпечення охорони, раціонального використання та відтворення мисливських природних ресурсів.

Охорону мисливських природних ресурсів – це система заходів правового, економічного та організаційного характеру, які спрямовані на захист, збереження, раціональне використання та відтворення останніх (в першу чергу – мисливських тварин), середовища їх перебування, з метою забезпечення природного балансу у тваринному світі та навколишньому природному середовищі в цілому, збереження можливості подальшого використання їх та їхніх корисних властивостей. Як бачимо, поняття «охорона мисливських природних ресурсів» є широкою категорією, яка включає в себе, в тому числі, і заходи їх відтворення.

Під використанням мисливських природних ресурсів мається на увазі врегульована норма права діяльність з вилучення та споживання корисних властивостей мисливських тварин, продуктів життєдіяльності (які знаходяться в межах мисливських угідь) мисливських тварин, вольєрної дичини, підсадної дичини, продукції полювання, яка має еколого-правовий режим, а також діяльність спрямована на таке вилучення та споживання, що здійснюється суб'єктами відповідних правовідносин в процесі ведення мисливського господарства.

4. Як зазначає В. М. Комарницький, екологічна складова спеціального природокористування зумовлює структуру режиму цього природокористування, основу якої складають: а) режим охорони та раціонального використання природних ресурсів (охоронний режим); б) відновлювальний режим [5, с. 14]. Відповідно, структуру правового режиму мисливських природних ресурсів складають режими охорони, раціонального використання та відтворення мисливських природних ресурсів.

5. Зміст правового режиму мисливських природних ресурсів зводиться до встановлення порядку регулювання відносин охорони, використання та відтворення мисливських природних ресурсів.

При цьому, правовідносини використання мисливських природних ресурсів доцільно розглядати як врегульовані нормами права суспільні відносини між відповідними суб'єктами, що виникають в процесі ведення мисливського господарства при здійсненні діяльності з вилучення та споживання корисних властивостей мисливських тварин, продуктів життєдіяльності (які знаходяться в межах мисливських угідь) мисливських тварин, вольєрної дичини, підсадної дичини, продукції полювання, яка має

еколого-правовий режим, а також діяльність спрямована на таке вилучення та споживання, що здійснюється суб'єктами відповідних правовідносин в процесі ведення мисливського господарства.

Суб'єктний склад правовідносин використання мисливських природних ресурсів потрібно досліджувати з огляду на особливості мисливських природних ресурсів як об'єктів екологічного права та специфіку самого поняття цих правовідносин. Під суб'єктами правовідносин використання мисливських природних ресурсів потрібно розуміти учасників цих відносин, наділених суб'єктивними правами і юридичними обов'язками, здатних реалізовувати ці суб'єктивні права і виконувати відповідні юридичні обов'язки та нести заходи юридичної відповідальності за перевищення меж здійснення своїх суб'єктивних прав і невиконання чи неналежне виконання юридичних обов'язків. Суб'єктів таких правовідносин можна поділити також на дві групи: основні та додаткові. До основних суб'єктів належать: 1) фізичні особи, які використовують мисливські природні ресурси (зокрема, мисливських тварин) здійснюючи полювання, тобто, суб'єкти полювання (мисливці); 2) юридичні особи, які займаються веденням мисливського господарства, тобто, користувачі мисливських угідь; 3) органи державного управління в галузі мисливського господарства; 4) власники та/або користувачі земельних ділянок на яких знаходяться мисливські угіддя. Додатковими суб'єктами є: 1) фізичні та юридичні особи, які виступають однією із сторін за договорами щодо продукції полювання, яка має еколого-правовий режим; 2) фізичні особи-підприємці та юридичні особи, які займаються мисливським собаківництвом (оскільки, відповідну діяльність можуть здійснювати і користувачі мисливських угідь в процесі ведення мисливського господарства та інші особи, для яких мисливське собаківництво є єдиним видом діяльності). Однак ці особи є суб'єктами даних правовідносин тільки у разі використання мисливських тварин, вольєрної дичини, природної підсадної дичини при підготовці до полювань, випробувань та змагань, а також в процесі проведення випробувань та змагань собак мисливських порід; 3) громадські організації мисливців в які, відповідно до ст. 11 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» [6], громадяни можуть добровільно об'єднуватись з метою задоволення своїх законних інтересів у здійсненні полювання, сприяння веденню мисливського господарства, розвитку мисливського собаківництва; 4) громадські інспектори з охорони довкілля та громадські мисливські інспектори, які здійснюють громадський контроль за полюванням відповідно ст. 38 вищезазначеного Закону.

Підставами виникнення, зміни і припинення будь-яких правовідносин є юридичні факти, тобто конкретні життєві обставини на основі яких вони виникають, змінюються чи припиняються. Правовідносини використання мисливських природних ресурсів можуть виникати, змінюватися і припинятися як на основі дій, так і подій. На нашу думку, юридичні факти у правовідносинах використання мисливських природних ресурсів доцільно розглядати з урахуванням того, що ці правовідносини виникають в процесі ведення мисливського господарства. Відповідно до ч. 1 ст. 21 Закону України «Про мисливське господарство та полювання», ведення мисливського господарства здійснюється користувачами мисливських угідь. Згідно з ч. 2 ст. 21 Закону України «Про мисливське господарство та полювання», не допускається користування мисливськими тваринами та ведення мисливського господарства без оформлення відповідних документів у встановленому цим Законом порядку. В цей же час, Закон не містить переліку таких документів. Проаналізувавши положення зазначеної статті та ст. 22 даного Закону, можна зробити висновок, що користування мисливськими угіддями здійснюється на основі: 1) рішення Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських рад, яке приймається за поданням центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері лісового та мисливського господарства, погодженого з Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями, а також

власниками або користувачами земельних ділянок (ч. 1 ст. 22 Закону); 2) договору про умови ведення мисливського господарства, який укладається між центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері лісового та мисливського господарства, і користувачами мисливських угідь (ч. 3 ст. 21 Закону); 3) договору, який регулює відносини між власниками або користувачами земельних ділянок і користувачами мисливських угідь (ч. 6 ст. 21 Закону).

6. В змісті правового режиму мисливських природних ресурсів поєднуються різноманітні правові засоби (дозволи, заборони, договори, квоти (ліміти), пільги, заохочення, переваги), за допомогою яких задовольняються інтереси суб'єктів відповідних відносин та забезпечується досягнення завдань ведення мисливського господарства. В основному, такі правові засоби визначені статтями Закону України «Про мисливське господарство та полювання». Однак, є і спеціальні нормативно-правові акти, які врегульовують відповідні питання, наприклад, ліміти використання мисливських тварин державного мисливського фонду у сезон полювання.

Висновки. Правовий режим мисливських природних ресурсів доцільно розуміти як встановлений нормами права порядок регулювання відносин охорони, використання та відтворення мисливських природних ресурсів. Для нього характерні як загальні, так і особливі ознаки, які й зумовлюють необхідність виокремлення цього виду природних ресурсів і спеціального дослідження їх правового режиму.

Особливими ознаками правового режиму мисливських природних ресурсів є: 1) велика кількість спеціальних нормативно-правових актів, які його встановлюють та регулюють; 2) особливий об'єкт регулювання; 3) спеціальна мета встановлення; 4) специфічна структура та елементи змісту.

Список використаних джерел

1. Коссе Д. Д. Правовий режим та механізм правового регулювання: ознаки та співвідношення / Д. Коссе // Держава і право. – 2009. – Вип. 44. – С. 25–31.
2. Соколова І. О. Правовий режим: поняття, особливості, різновиди : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / І. О. Соколова. – Х., 2011. – 20 с.
3. Андрейцев В. І. Екологічне право і законодавство суверенної України: проблеми реалізації державної екологічної політики : монографія / В. І. Андрейцев. – Донецьк : Національний гірничий університет, 2011. – 373 с.
4. Данилюк Л. Р. Мисливські природні ресурси як об'єкти екологічного права / Л. Р. Данилюк // Електронне наукове фахове видання «Порівняльно-аналітичне право». – 2014. – № 5. – С. 177-181. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pap.in.ua/5_2014/52.pdf
5. Комарницький В. М. Право спеціального природокористування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / В. М. Комарницький. – К., 2012. – 36 с.
6. Про мисливське господарство та полювання : закон України від 22 лютого 2000 року № 1478-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1478-14>.

УДК 343.34

ДО ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ

Кернякевич-Танасійчук Ю.В.

(кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри трудового, екологічного та аграрного права Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника)

Анотація. У статті розглядається питання класифікації злочинів проти довкілля. Здійснюється поділ екологічних злочинів за існуючими в літературі критеріями. Пропонується класифікація злочинів проти довкілля за територіальною ознакою їх вчинення.

Ключові слова: злочини проти довкілля, злочини проти навколишнього природного середовища, екологічні злочини, класифікація злочинів проти довкілля

Kermyakevych-Tanasiychuk Y. V. On the issue of the classification of crimes against the environment